Bibliography (transliterated):1. Energetichniy portal [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: http://www.energoportal.net [in Ukrainian] 2. OfItsIyniy sayt MInIsterstva statistiki Ukrayini [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua. [in Ukrainian] 3. Rozporyadzhennya KM vId 15.03.2006 No 145-r «Energetichna strategIya Ukrayini na perIod do 2030 roku» Iz zmInami I dopovnennyami, vnesenimi rozporyadzhennyam MInIsterstva paliva ta energetiki Ukrayini vId 26 bereznya 2008 roku. [in Ukrainian] 4. Uryadoviy portal [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: http://www.kmu.gov.ua [in Ukrainian]

Надійшла (received) 15.10.2014

УДК 338.24

В. Ф. ПРОСКУРА, докт. екон. наук, доц., Мукачівський державний університет, Мукачево

МОДЕЛЬ ТА МЕТОДИКА МОНІТОРИНГУ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Визначено головну мету моніторингу ресурсного забезпечення регіону, основні принципи організації його проведення а також запропоновано модель та методику моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону. Запропоновані методичні підходи до основних напрямків комплексного моніторингу ресурсного забезпечення розвитку регіону, що у свою чергу визначають модель а також методику його проведення, дадуть можливість більш ефективно організувати збір інформації, об’єктивно оцінювати зміни, що відбуваються в економічній системі регіонів, прогнозувати розвиток чинників і процесів ресурсного забезпечення, своєчасно розробляти регулюючі впливи, спрямовані на підтримку позитивних і ослаблення негативних тенденцій у забезпеченні економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, економічна безпека, ресурсне забезпечення, моніторинг.

Вступ. Актуальність теми моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону на даному етапі розвитку економіки України зумовлена тим, що перед регіональними органами управління постають проблеми, пов’язані з ефективною організацією збору інформації, об’єктивною оцінкою змін, що відбуваються в економічній системі регіонів, прогнозуванням розвитку чинників і процесів ресурсного забезпечення, своєчасною розробкою регулюючих впливів, спрямованих на підтримку позитивних і ослаблення негативних тенденцій.

Мета досліджень, постанова проблеми Вирішення означених вище проблем можливе на основі організації та функціонування моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону. В даний час реалізація питання моніторингу на регіональному рівні знаходиться на початковій стадії. Деякі автори відзначають, що для нього характерна слабка розробленість теоретичних підходів та практичних рекомендацій, дослідження мають фрагментарний характер, що ускладнює проведення робіт зі створення систем інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень. Метою дослідження є уточнення головних цілей моніторингу ресурсного забезпечення регіону, основних принципів організації його проведення а також

© В. Ф. Проскура, 2014

обґрунтування підходів до розробки моделі та методики моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічної безпеки стали предметом досліджень багатьох зарубіжних учених-економістів, зокрема загальнотеоретичним питанням вивчення економічної безпеки, виявлення, аналізу і характеристики чинників дестабілізації та загроз економічної безпеки, оцінки економічної безпеки присвячені роботи Л. Абалкіна, А. Архіпова, Є. Бухвальда, А. Городецького, В. Медведєва, В. Сенчагова, К. Самсонова, О. Татаркіна та інших, а деякі аспекти регіонального рівня економічної безпеки – Л. Абалкіна, Б. Губіна, Ю. Любімцева, О. Романової, О. Татаркіна, В. Яковлева та ін.

Проблемам економічної безпеки присвячені праці таких вітчизняних науковців, як: В. Геєць, Н. Капустін, Ю. Лисенко, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Полушкін, О. Судакова та інших, в яких увага більш зосереджена на глобальному, міжнародному, національному рівнях економічної безпеки. Результати досліджень проблем управління економічної безпеки окремих регіонів знайшли відображення в роботах Н. Гук, К. Єфремова, В. Пономаренка, В. Ткаченко та багатьох ін.

Постановка завдання. Питання формування системи управління економічною безпекою на регіональному рівні як складової системи управління соціально-економічними процесами досі досліджено не повною мірою. На основі уточнення головної мети моніторингу ресурсного забезпечення регіону та основних принципів організації його проведення важливим завданням є розробка моделі та методики моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні підходи до визначення моніторингу. У широкому сенсі моніторинг (від лат. monitor – спостереження) – це спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об’єктів, явищ, процесів з метою їхньої оцінки, контролю або прогнозу [6]. О.К. Петров і Т.Г. Краснова вважають, що «моніторинг, як функція управління, – специфічна технологія спостереження та аналізу змін об’єкта управління, яка характеризується постійністю, регулярністю здійснення протягом всього управлінського циклу» [4, с. 50].

Г.Г. Фетисов і В.П. Орєшин вважають, що регіональний моніторинг є інформаційно-аналітичною системою спостереження регіональної ситуації як основи вироблення регіональної та державної політики. Під регіональним моніторингом ними розуміється «спеціально організована і постійно діюча система збору та аналізу статистичної інформації, проведення додаткових

інформаційно-аналітичних досліджень та оцінки стану, тенденцій розвитку та регіональних проблем» [8, с. 167].

А.Є. Когут та В.С. Рохчін вважають, що моніторинг – це система спостереження, оцінки і прогнозу економічної і соціальної ситуації, що формується на території, яка включає також розробку рекомендацій щодо прийняття раціональних управлінських рішень [2, с. 117]. О.А. Хохлова відносить моніторинг до одного з видів діагностичного регіонального аналізу (безперервного) – це постійне дослідження змін у параметрах стану або розвитку території [9, с. 53].

Моніторинг ресурсного забезпечення розвитку регіону, в нашому розумінні, слід розглядати у двох аспектах:

по-перше, як функцію органів регіонального управління та регіонального менеджменту (компонент контрольної функції);

по-друге, як самостійну інформаційно-аналітичну підсистему з відстеження ситуацій і проблем ресурсного забезпечення функціонування та розвитку території.

Головною метою моніторингу ресурсного забезпечення розвитку регіону є надання органам регіонального управління та регіонального менеджменту корисної інформації про формування, відтворення та використання регіональних ресурсів, а також про процеси, що протікають в різних сферах на регіональному рівні, сформований стан соціальної, екологічної, економічної та інституціональної підсистем.

Основними принципами організації моніторингу ресурсного забезпечення розвитку регіону є:

1. Цілеспрямованість – система раціонального моніторингу повинна бути орієнтована на вирішення конкретних управлінських завдань підвищення рівня економічної безпеки та забезпечення стійкого розвитку регіону;

2. Системний підхід – розгляд моніторингу системи ресурсного забезпечення як підсистеми більш великої суспільної системи, дослідження зв’язків з іншими територіальними елементами різних рівнів;

3. Комплексність – моніторинг ресурсного забезпечення окремих сфер і напрямів розвитку регіональної системи повинен здійснюватися у взаємозв’язку один з одним;

4. Безперервність у спостереженні за об’єктом протягом певного довготривалого проміжку часу;

5. Висока інформативність показників – моніторинг поточного стану регіону здійснюється для оперативної діагностики рівня економічної безпеки регіону, яка повинна своєчасно сигналізувати про негативні тенденції змін у ресурсному забезпеченні;

6. Періодичність отримання інформації про зміни, що відбулися;

7. Порівнянність застосовуваних показників моніторингу в часі.

Основними напрямами комплексного моніторингу ресурсного забезпечення розвитку регіону (рис. 1), що визначають модель його проведення, на нашу думку, є:

– моніторинг потенціалу стійкого розвитку території ;

– моніторинг регіональних ресурсів;

– моніторинг формування та відтворення ресурсів регіону;

– моніторинг ефективності використання ресурсів;

– моніторинг цільових установок розвитку регіону та їхнє ресурсне забезпечення.

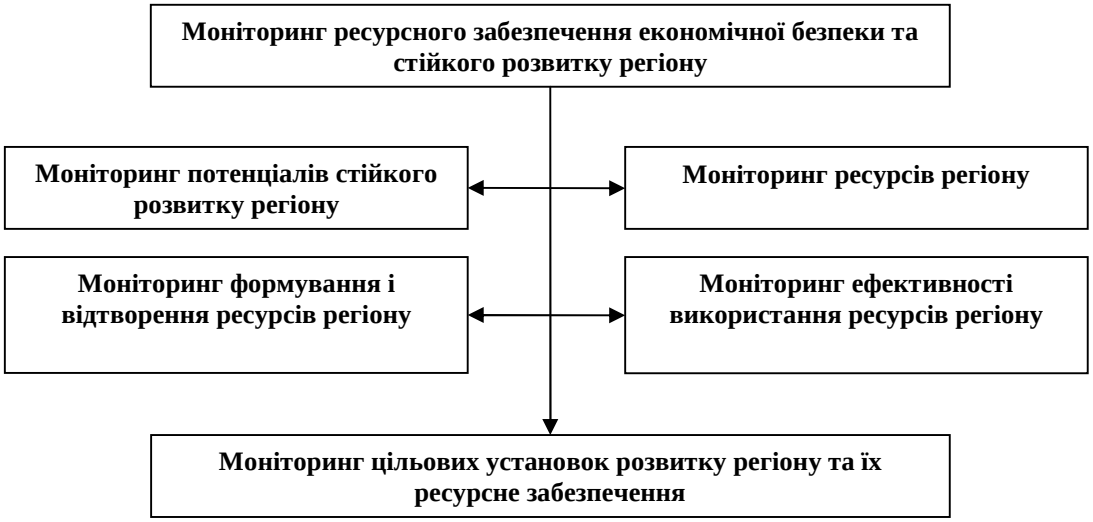

Рис. 1 – Модель моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону

Моніторинг потенціалів стійкого розвитку дозволяє оцінити можливості та резерви регіональної системи при залученні всього комплексу різного роду наявних ресурсів.

Моніторинг регіональних ресурсів відстежує різноманітні параметри, в тому числі структуру, обсяг і якість всіх видів ресурсів на регіональному рівні. Він повинен включати також експорт / імпорт регіональних ресурсів – види і обсяг ресурсів території, що використовуються за її межами, а також ресурсів, що надходять із зовнішнього середовища.

Третя складова моніторингу ресурсного забезпечення, зокрема дослідження формування та відтворення ресурсів регіону, передбачає врахування, аналіз і оцінку позитивних і негативних факторів, що впливають на генерування, відтворення ресурсів на основі саморозвитку економіки території

та можливостей їх залучення, а також використання всіма суб'єктами регіональної системи.

Моніторинг ефективності використання ресурсів включає вирішення широкого спектру завдань:

по-перше, моніторинг рівня і якості життя населення;

по-друге, моніторинг витрат на підтримку навколишнього середовища та отриманих результатів;

по-третє, моніторинг ефективності фінансово-господарської діяльності організацій;

по-четверте, моніторинг ефективності використання бюджетних ресурсів.

Моніторинг цільових установок розвитку регіону та їхнього ресурсного забезпечення передбачає відстеження цілей і завдань стратегічного розвитку, планів, програм і проектів за різними напрямами життєдіяльності на регіональному рівні у взаємозв'язку з їхнім ресурсним забезпеченням, з виділенням «стартових» умов, необхідних ресурсів для реалізації цільових установок, а також динаміки і тенденцій поточного ресурсного забезпечення змін.

Важливо, що сукупність пропонованих видів моніторингу дозволяє виявляти стратегічні ризики ресурсного забезпечення, прогнозувати і вчасно попереджати кризи функціонування і розвитку регіону, знижувати загрози не тільки ресурсної безпеки, а й усіх сфер життєдіяльності на регіональному рівні.

Системний підхід до моніторингу передбачає визначення його елементів: цілей і завдань, принципів і методів, організаційної структури, фінансово-економічного забезпечення, суб'єктів / об'єктів моніторингу.

Методика моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону, процедура його організації та безпосереднього проведення повинна включати, на нашу думку, такі етапи (рис. 2):

по-перше, формування умов, які забезпечують організацію і проведення моніторингу:

– організаційне забезпечення, що включає організаційну структуру моніторингу, розробку посадових інструкцій працівників, форм звітності, порядку надання інформації зацікавленим користувачам тощо. Функціонування системи моніторингу повинно здійснюватися на відповідній нормативно-правовій основі;

– кадрове забезпечення моніторингу, що передбачає підбір спеціалістів, що мають достатній освітній рівень, володіють навичками аналітичної, прогнозної та експертної діяльності, а також регулярне підвищення кваліфікації цих працівників;

– науково-методичне забезпечення моніторингу, яке включає визначення принципів, підходів і методики його проведення, набору методів та інструментів оцінки та аналізу інформації, формування системи стандартів (норм, нормативів, порогових значень, лімітів);

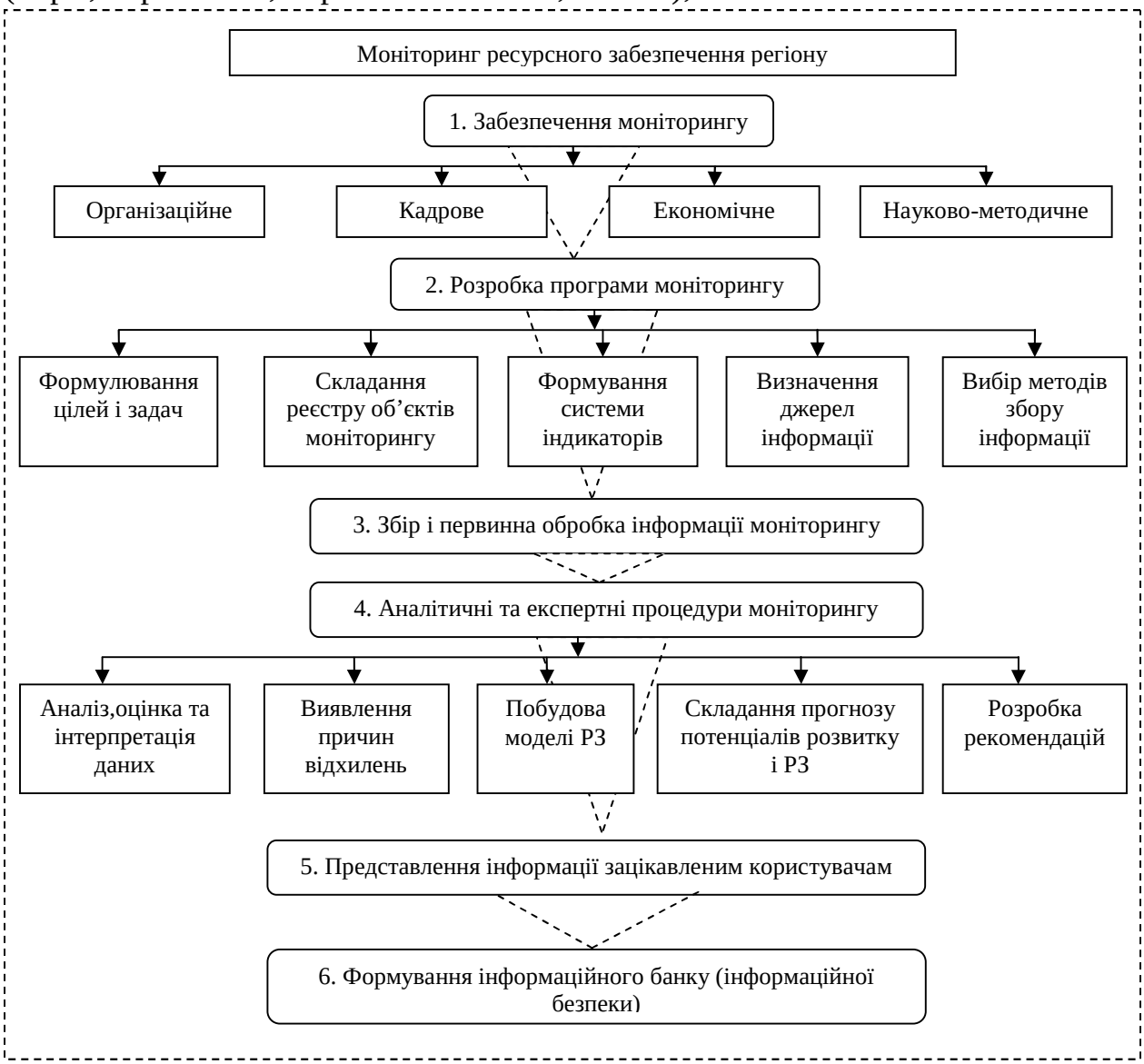

Рис. 2 – Методика моніторингу ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону

– економічне забезпечення моніторингу, що включає визначення потреб та фінансування обладнання робочого місця, необхідного майна та комп'ютерних програм (програмно-технологічне забезпечення), оплати праці, коштів на навчання тощо;

по-друге, розробку плану і програми моніторингу, яка включає: 1) формулювання його цілей і завдань, 2) побудову загальної схеми досліджуваної системи і деталізацію її структури (підсистем, елементів), а також складання реєстру аналізованих об'єктів системи ресурсного

забезпечення; 3) формування системи індикаторів моніторингу; 4) визначення джерел інформації: 5) вибір методів збору інформації та її обробки;

по-третє, збір і первинну обробку інформації моніторингу: отримання даних та їх групування, заповнення реєстрів (таблиць), проведення аналітичних розрахунків, заповнення форм звітності;

по-четверте, аналітичні процедури моніторингу, що передбачають:

– аналіз, оцінку та інтерпретацію фактичних даних моніторингу;

– виявлення причин відхилень отриманих показників від стандартів;

– розробку та обґрунтування економіко-математичної моделі досліджуваної системи, що включає функції цілей і параметри обмежень;

– складання прогнозу потенціалів розвитку регіональної системи та її ресурсного забезпечення;

– підготовка рекомендацій щодо ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону;

по-п’яте, надання інформації моніторингу зацікавленим користувачам, її опублікування у ЗМІ;

по-шосте, формування інформаційного банку даних ресурсного забезпечення економічної безпеки і стійкого розвитку регіону, і, зокрема інформаційної безпеки.

Ефективність моніторингу залежить від якості сформованої з його допомогою інформації, яка повинна відповідати певним вимогам – бути прозорою і корисною користувачам при прийнятті управлінських рішень. Важливо, що якість розглядається як пріоритетна характеристика інформації, оскільки її надання є необхідною умовою забезпечення стабільності ринкової економіки. Користь, яку видобувають із наданої моніторингом інформації, повинна бути порівнянна з затратами на її підготовку.

Якість інформації, що надається моніторингом ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону, можливо оцінити на основі сформованої системи індикаторів, яка повинна задовольняти наступним вимогам [1]:

1. Суттєвості – націленість на прийняття адекватних управлінських рішень;

2. Повноти – максимально повне відображення важливих аспектів потенціалів регіонального розвитку, отримання взаємопов’язаних характеристик ресурсного забезпечення;

3. Адекватності – врахування регіональної специфіки;

4. Достовірності – існування можливості об’єктивного вимірювання значень індикаторів (числового або за принципом так / ні) ;

5. Сумісності – індикатори повинні вписуватися в існуючу систему інформаційних потоків регіону;

6. Простоти – зрозуміла користувачам інформація моніторингу та простота її інтерпретації.

В даний час не існує усталеної, загальновизнаною системи індикаторів моніторингу стійкого розвитку регіону, а також його ресурсного забезпечення. Аналіз існуючих методик моніторингу функціонування регіону дозволив виявити ряд недоліків: пропоновані авторами системи індикаторів, засновані на показниках регіональної статистики, громіздкі і містять велику кількість показників, складні при обробці даних і знеособлені (не враховують особливостей регіону).

Пропоновані методики моніторингу не враховують також брак статистичних даних для визначення ряду показників, у методиках відсутні комплексні показники, що дозволяють проводити порівняльний аналіз розвитку регіону. У зв'язку з викладеним, доцільно сформувати систему індикаторів моніторингу, що базується головним чином на показниках, які оперативно надаються Державною службою статистики. Одночасно дуже важливо використовувати дані соціологічних досліджень.

Висновки. Запропоновані методичні підходи до основних напрямків комплексного моніторингу ресурсного забезпечення розвитку регіону, що у свою чергу визначають модель а також методику його проведення, дадуть можливість більш ефективно організувати збір інформації, об'єктивно оцінювати зміни, що відбуваються в економічній системі регіонів, прогнозувати розвиток чинників і процесів ресурсного забезпечення, своєчасно розробляти регулюючі впливи, спрямовані на підтримку позитивних і ослаблення негативних тенденцій у забезпеченні економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

Список літератури: 1. *Ветров Г. О., Визгалов, Д.В. Шанин, А.А. Шевырова* Индикаторы социально–экономического развития муниципальных образований. / Режим доступа: http://e–school.sibirp.ru/ibs/editor/uploads/files/mod_structure_41 / seminar2 _02.doc **2.** *Когут А.Е. Рохчин, В.Е.* Информационные основы регионального социально–экономического мониторинга / А.Е. Когут, В.Е. Рохчин. – СПб.: ИПРЭ, 1995. – 175 с. **3**. *Кузьменко В.В.* Економічна безпека та сталий розвиток: регіональний аспект: монографія / Донецьк. нац. ун–т економіки і торгівлі ім. М.Туган–Барановського; В.В.Кузьменко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – 145 с. **4.** *Петров О.К., Краснова Т.Г.* Методология соціально-экономического мониторинга и статистического обеспечения управления городом / О.К. Петров, Т.Г. Краснова // Вопросы статистики, 2006. – № 6. – С. 50–55. **5.** *Пастернак–Таранушенко Г.А.* Економічна безпека держави. − К.: Ін–т держ. упр. і самоврядування при КМ України, 1994. − С. 112 **6.** Региональная экономика / С.Г. Тяголов, Е.А. Черныш, Н.П. Молчанова, О.Б. Черненко, А.А. Новикова, Н.А. Левыцкая, И.Н. Молчанов, Т.А. Салтанова; под ред. проф. Н.Г. Кузнецова и проф. С.Г. Тяголова. Серия «Учебники и учебные пособия». – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – 320 с. **7.** Степаненко А. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів / А. Степаненко, М. Герасимов // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 39–54. **8.** *Фетисов, Г.Г. Орешин, В.П.* Региональная экономика и управление: Учебник / Г.Г. Фетисов, В.П. Орешин. – М: ИНФРА–М, 2006. – 416 с.

9. *Хохлова О.А.* Региональная диагностика как методологическая база статистического исследования экономики региона / О.А. Хохлова // Вопросы статистики, 2006. – № 9. – С. 52–61.

Bibliography (transliterated): 1. Vetrov G. O., Vizgalov, D.V. Shanin, A.A. Shevyirova Indikatoryi sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya munitsipalnyih obrazovaniy. – Rezhim dostupa: http: //e–school.sibirp. ru/ ibs/ editor/uploads/files/mod_structure_41/seminar2_02.doc 2. Kogut A.E. Rohchin, V.E. Informatsionnyie osnovyi regionalnogo sotsialno-ekonomicheskogo monitoringa. – SPeterburg: IPRE, 1995. – 175 p. 3. Kuzmenko V.V. EkonomIchna bezpeka ta staliy rozvitok: regIonalniy aspekt: monografIya – Donetsk. nats. un–t ekonomiki i torgivli im. M.Tugan-Baranovskogo. – Donetsk: DonNUET, 2008. – 145 p. 4. Petrov O.K., Krasnova T.G. Metodologiya sotsialno-ekonomicheskogo monitoringa i statisticheskogo obespecheniya upravleniya gorodom. – Voprosyi statistiki, 2006. – No 6. – P. 50–55. 5. Pasternak–Taranushenko G.A. Ekonomichna bezpeka derzhavy. − Kiev.: In–t derzh. upr. i samovrjaduvannja pry KM Ukrai'ny, 1994. − P. 112 6. Regyonal'naja эkonomyka. pod red. prof. N.G. Kuznecova i prof. S.G. Tjagolova. Seryja «Uchebnyky y uchebnыe posobyja». – Rostov n/D: «Fenyks», 2003. – 320 p. 7. Stepanenko A. Ocinka ekonomichnoi' bezpeky Ukrai'ny ta i'i' regioniv. – Regional'na ekonomika. – 2002. – No 2. – P. 39–54. 8. Fetysov, G.G. Oreshyn, V.P. Regyonal'naja эkonomyka y upravlenye: Uchebnyk. – Moscow: YNFRA–M, 2006. – 416 p. 9. Hohlova O.A. Regyonal'naja dyagnostyka kak metodologycheskaja baza statystycheskogo yssledovanyja эkonomyky regyona. – Voprosi statystyky, 2006. – No 9. – P. 52–61.

Надійшла (received) 09.11.2014

УДК 651

Л. В. ПІДДУБНА, канд. філос. наук, доц., Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО ДІЛОВОДСТВА СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню питань електронного діловодства. Метою статті є визначення сучасної ролі документа як інформаційного ресурсу і складової електронного діловодства суб'єкта господарювання. Простежено еволюцію тлумачення терміну «документ» у різних галузях знань та сферах суспільної діяльності. Основною відзнакою сучасного інформаційного суспільства стало утворення електронної документації, що трансформувало розуміння сутності документа, зміщуючи акценти з матеріальної її складової в інформаційну. Проаналізовано різні дефініції поняття «електронний документ», його ключові функції та середовище обігу, відмінності традиційного паперового документа від електронного. Запропоновано авторське визначення поняття «електронний документ».

Ключові слова: документ, електронний документ, електронний цифровий підпис, електронне діловодство, суб'єкт господарювання.

Вступ. Основними атрибутами розвитку сучасного інформаційного суспільства стають економічна глобалізація, інтернаціоналізація, формування нової моделі економічного устрою, заснованої на інформації, інтелекті та нових моделях управління. У світовій господарський практиці формується нова парадигма росту ефективності сучасного виробництва на базі використання інформації, знань та інновацій. У сфері виробництва і споживання домінує інформація, інформаційна продукція, інформаційні технології та комунікації. Утворюється інформаційна індустрія та глобальна мережа Інтернет як

© Л. В. Піддубна, 2014